

हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाईगारांच्या नियुक्तीस
प्रतिबंध घालणे व त्यांचे पुनर्वसन करणेबाबतचा
अधिनियम २०१३ च्या अंमलबजावणीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: हैमैउ-२०१५/ प्र.क्र. १९६/ अजाक-१

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक

मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२

तारीख: ७ ऑगस्ट, २०१५

वाचा

- १) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग परिपत्रक क्रमांक-सफाई-२०१३/
प्र.क्र. २११/ महामंडळे, दि. ०४ मार्च, २०१३
- २) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग परिपत्रक क्रमांक-सफाई-२०१३/
प्र.क्र. २११ (भाग-२)/महामंडळे, दि. १६ ऑक्टोबर, २०१४

प्रस्तावना

केंद्र शासनाने हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध घालण्याकरिता, हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांचे आणि त्यांच्या कुटुंबांचे पुनर्वसन करण्याकरिता अधिनियम, २०१३ लागू केला आहे.

संविधानाच्या उद्देशिकेत निर्धारित केलेल्या ध्येयांपैकी व्यक्तींची प्रतिष्ठा याबाबत आश्वासन देणारी बंधुता नागरिकांमध्ये प्रवर्धित करणे हे ध्येय निर्धारित केले आहे. संविधानाच्या भाग तीनमध्ये हमी दिलेल्या मुलभूत हक्कांमध्ये प्रतिष्ठापूर्वक जीवन जगण्याचा हक्कदेखिल ध्वनित केला आहे. संविधानाच्या अनुच्छेद ४६ मध्ये इतर बाबींबरोबरच या बाबींची तरतुद करण्यात आली की, राज्य, दुर्बल आणि विशेषतः अनुसूचित जाती, अनुसूचित जनजाती यांचे सामाजिक अन्याय व सर्व प्रकारचे शोषण यापासून रक्षण करील. अनारोग्यकारी शौचालये आणि अत्यंत विषमतादर्शक जातीव्यवस्था अस्तित्वात राहील्याने त्यातून उदभवलेली हाताने मैला सफाईची अमानवी प्रथा देशाच्या विभिन्न भागांमध्ये अजूनही टिकून आहे आणि अनारोग्यकारी शौचालये, हाताने मैला सफाई या दोन्ही अनिष्ट प्रथेचे उच्चाटण करण्यासाठी विद्यमान कायदे पुरेसे नसल्याने निदर्शनास आले आहे. तसेच हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाईगारांवर होणारा वर्षानुवर्ष अन्याय व त्यांची अप्रतिष्ठा दूर करणे आणि त्यांना प्रतिष्ठापूर्वक जीवन जगण्यासाठी त्यांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक असल्याने केंद्र शासनाने वरील कायदा देशात लागू केला आहे. या कायद्याची राज्यात प्रभावी अंमलबजावणी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे. याबाबत शासन पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

शासन निर्णय

हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध घालणे व पुनर्वसन करणेबाबतचा अधिनियम, २०१३ च्या अंमलबजावणीसाठी राज्यात वरील संदर्भ क्रमांक-१ च्या परिपत्रकानुसार नागरी भागात कालबद्ध कार्यक्रम आयोजित करून सर्वेक्षण करण्यात आले आहे. परंतु केंद्र शासनाने हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या व्याख्येमध्ये सुधारणा केली असल्यामुळे सफाई कामगारांचे राज्यात पुनर्सर्वेक्षण करणे आवश्यक असल्यामुळे शासन राज्यात नागरी व ग्रामीण भागातील सफाई कामगारांचे पुनर्सर्वेक्षण करणे व इनसॅनिटरी लॅटरिनचे पूर्णपणे निर्मुलन करण्याची कार्यवाही प्राथम्याने करण्याचे आदेश देत आहेत.

२. मा.मुख्य सचिव यांनी दि. १२ जून, २०१५ रोजी अनुसूचित जाती आयोगाच्या बैठकीमध्ये राज्यात हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांचे सुधारित व्याख्येनुसार पुनर्सर्वेक्षण करण्यात येईल असे आश्वासन आयोगास दिले आहे.सबब, संबंधीत विभागाने तातडीने कार्यवाही पूर्ण करावी.

३. राज्यातील नागरी व ग्रामिण भागामध्ये हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांचे पुनर्सर्वेक्षण संदर्भ क्रमांक-२ च्या परिपत्रकामध्ये कळविलेल्या सुधारित व्याख्येप्रमाणे दि.१०/०८/२०१५ ते दि.०९/०९/२०१५ पर्यंत पूर्ण करावे. सदर सर्वेक्षणासाठी संदर्भ क्रमांक-१ वरील दि. ०४/०३/२०१३ च्या परिपत्रकामधील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यवाही करावी.

४. तसेच राज्यात सन २०११ च्या जनगणनेनुसार नागरी व ग्रामिण भागात मोठ्या प्रमाणात इन-सॅनिटरी लॅटरिन आढळून आले आहे. याबाबत सविस्तर माहितीची CD संबंधित विभागांना पाठविण्यात येत आहे. सदर CD मधील माहिती राज्यात पुनर्सर्वेक्षण करताना विचारात घेण्यात यावी व पाहणीतील माहिती व CD मधील माहिती यामध्ये तफावत राहणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी. तसेच इन-सॅनिटरी लॅटरिनचे सॅनिटरी लॅटरिनमध्ये रुपांतर करण्यासाठी घरोघरी जाऊन (Door to Door) सर्वेक्षण करून इनसॅनिटरी लॅटरिनचा शोध घेण्यात यावा व त्याची यादी तयार करावी. आणि इन-सॅनिटरी लॅटरिन्सचे पूर्णपणे निर्मुलन करण्याची कार्यवाही करावी. याबाबत हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध घालणे व त्यांचे पुनर्वसन अधिनियम, २०१३ मधील तरतुदीनुसार आवश्यक कार्यवाही करावी.

५. सदर अधिनियमातील तरतुदीनुसार हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक असल्यामुळे आपल्या विभागाकडून पुनर्सर्वेक्षणाचे काम विहित मुदतीमध्ये पूर्ण करून सफाई कामगारांची अद्ययावत जिल्हानिहाय यादी तयार करून सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडे पाठविण्यात यावी.

६. सदर अधिनियमाच्या अंमलबजावणीबाबत त्रैमासिक प्रगती अहवाल केंद्र शासनास विहित नमुन्यात सादर करणे आवश्यक आहे. तरी आपल्या विभागाने सदर अधिनियमाच्या अंमलबजावणीबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल या विभागाकडे नियमितपणे पाठविण्यात यावा. सदर कायद्याच्या

अंमलबजावणीबाबत Central Monitoring Committee दि. ८ जुलै, २०१५ च्या पत्रान्वये (प्रत सोबत) मार्गदर्शन सूचना दिल्या आहेत. त्या विचारात घेऊन कार्यवाही करावी व आपल्या विभागाच्या कार्यवाहीचा अहवाल (कृती अहवाल) Action Taken Report या विभागाकडे पाठवावा.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१५०८०७१४०४५२२०२२ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(उज्ज्वल उके)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मुख्य सचिव
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. अप्पर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग
४. प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
५. मा.प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग
६. प्रधान सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग
७. आयुक्त सर्व महानगरपालिका
८. सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
९. संचालक, नगरपालिका प्रशासन, वरली, मुंबई
१०. आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
११. सर्व उपायुक्त, समाज कल्याण/ सर्व सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण
१२. संचालक, अर्थ व सांख्यिकी, बांद्रा (पूर्व), मुंबई
१३. सर्व जिल्हा सांख्यिकी अधिकारी
१४. निवड नस्ती